AUI, secțiunea III e, Lingvistică, tomul LX, 2014

Cîteva aspecte privind subclasa onomastică a teonimelor*

Ana-Maria Gînsac
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi

Notre ouvrage se résume à l’analyse de quelques aspects de la théonymie biblique roumaine. Les résultats obtenus par l’étude basée sur les prémisses théoriques offertes par la linguistique cognitive et sur l’analyse linguistique aux niveaux graphique, morpho-syntaxique et de la traduction mettent en évidence les particularités de la sous-classe onomastique des théonymes dans les traductions de la Bible en roumain (à partir des textes du XVI[e] siècle jusqu’à aujourd’hui) par rapport à leurs sources (en grec, en latin ou en slavon).

Textul sacru reflectă un raport strîns între nume şi purtătorul său, indiferent de categoria onomastică din care numele fac parte (antroponime, toponime, astronime, mitonime, teonime etc.). Cu toate că astăzi par a fi simple „etichete denominative” ataşate individului, în scopul identificării lui, în Antichitate numele erau atribuite potrivit naturii purtătorului, reflectînd trăsăturile reale ale acestuia, de exemplu: *David* (ebr. *dāwīd*[1]) ‘iubit’, *Solomon* (ebr. *šelōmō* ‘împăciuitor’), *Levi* (ebr. *lēwī* ‘fidel’), *Gad* (ebr. *gād* ‘fericit, norocos’), *Emanuel* (ebr. *‘immānû’ēl* ‘Dumnezeu este cu noi’).

Necunoaşterea numelui adevărat al divinității a condus la numirea acesteia, în cultura iudeo-creştină, prin nume reflectînd atributele sale personale (*Creatorul*, *Cel Sfînt*, *Atotțiitorul*, *Păstorul lui Israel*, *Domnul Savaot*, *Făcătorul* etc.). Caracterul „descriptiv” al acestora pune în valoare concepția biblică despre divinitate, aşa cum este percepută de comunitatea religioasă. În condițiile în care numele revelat al divinității, YHWH (echivalat în limba greacă prin *Κύριος*, lat. *Dominus*, rom. *Domnul*, fr. *le Seigneur*, it. *il Signore*, sp. *el Señor*, eng. *the Lord*, germ. *der Herr*), nu poate fi rostit, epitetele şi predicatele (adjective, verbe sau sintagme) care i se atribuie devin, prin uz intens şi ca urmare a unor convenții socio-culturale, modalități proprii de identificare a acesteia. Prin funcția de identificare cu care au fost învestite în mod constant şi prin transferul lor dintr-o limbă în alta, unele dintre aceste nume au pierdut legătura cu apelativul omonim, funcționînd ca elemente „proprii” de identificare (*Iahve/ Iehova*, *I(i)sus*

* În cadrul acestui articol sunt reluate unele aspecte discutate în lucrarea *Teonimie românească. Concept, metodă, probleme*, publicată la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2013.

[1] Transcrierile numelor proprii din limba ebraică în alfabet latin au fost preluate după DBN.

BDD-A6994 © 2014 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:33 UTC)

H(Ch)ristos, *Mesia*, *Emanuel* etc.). În cazul altora, legătura cu apelativul, vizibilă în limba de origine, s-a păstrat, prin traducere, şi în limba română (*Mîntuitorul*, *Atotțiitorul*, *Duhul Sfînt* etc.).

1. Terminologie

Literatura de specialitate privind numele propriu s-a axat de-a lungul timpului mai ales pe studiul antroponimiei şi al toponimiei. Din considerente de uz (slabă reprezentativitate în viața socială) sau din cauza lipsei unor teorii şi metode plauzibile de lucru, celelalte subclase onomastice au fost mai puțin cercetate. Este şi cazul numelor divinității. Clasificările din gramaticile româneşti (vezi Tomescu 1998: 23) nu au în vedere această subclasă de nume, iar studiile de onomastică consacrate ei sunt puține. Redăm, în continuare, termenii utilizați pentru desemnarea acestei subclase de nume proprii:

a) n u m e l e l u i D u m n e z e u (*Dumnezeu*, *Domnul*, *Creatorul Suprem*) şi a t r i b u t e „ce conferă Creatorului Suprem individualitate [...]: *milostivul*, *preabunul* şi *preamarele*" (Toma 2002: 133); nume divine (Broşteanu 2005: 15);

b) a n t r o p o n i m e: „Antroponimul creştin cel mai important, numele însuşi al Mîntuitorului" (Munteanu 2005: 13); „antroponime: *Dumnezeu* (*Domnul*, *Ziditorul*) – în 5 astronime compuse" (Nedelcuț 1996: 135);

c) t e r m e n i specifici limbajului religios: „termeni de felul lui *Isus*, *Dumnezeu*, *duh*, *proroc*, *proroci*, *propovădui*" (Chivu 1997: 10); „termes religieux" (Pop 1966: 611): *Dumnezeu*, *Domnul*, *Iisus Hristos*, *creştin*, *cruce*, *biserică*;

d) t e o n i m e: *Iisus Hristos* este „teonimul creştin cel mai important, numele însuşi al Mîntuitorului" (Munteanu 2008: 487); de asemenea, se enumeră cîteva dintre „teonimele creştine fundamentale": *Împărat ceresc*, *Dumnezeu ceresc*, *Părinte atotputernic*, *Sfîntul Duh*, *Mielul lui Dumnezeu*, *Unul-Născut*, „sintagmă" desemnînd „atributul suprem al lui Iisus Hristos" (*ibidem*: 169).

Observăm că în limba română nu există un termen consacrat pentru redarea acestui tip de nume proprii. În literatura de specialitate din străinătate se utilizează termenul *teonim* (eng. „theonym", it. „teonimo", fr. „théonyme", sp. „teónimo", dar germ. „Götternamen")[2], compus prin alăturarea termenilor *t(h)eo* (< gr. *ὁ θεός* 'God, the Deity') şi *(o)nim* (< gr. *ὄνομα*/ *ὄνυμα* '*name* of a person or thing', în LIDDELL-SCOTT, *s.v.*). Redăm cîteva dintre lucrările care aduc clarificări în acest sens:

a) I.C.O.S. (The International Council of Onomastic Sciences), asociație internațională care reprezintă şi coordonează cercetarea onomastică, include în lista terminologiei onomastice termenul *theonym* cu un înțeles general 'numele

[2] Pe plan internațional, termenul este utilizat şi de Brendler (2004: 69): „theonyme (Götternamen)"; Heller (1971: 43): „*theonym* (god name)", „*theonymic* indications"; Vaxelaire (2007: 408): „le *théonyme* [s.n.] a une fonction désignatrice particulière et, puisqu'il désigne Dieu, il hérite de son caractère divin".

BDD-A6994 © 2014 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:33 UTC)

unei zeități' şi unul particular 'numele lui Dumnezeu': „*theonym*: name of a god or of God"[3];

b) *t(h)eo-* a devenit foarte productiv în denumirea ştiinţelor care au legătură cu teologia. Ceppellini (1990: 67) enumeră cîțiva termeni formați cu „prefixul" *teo-*: *teodicéa* (ramură a teologiei care studiază dreptatea divină), *teología* (disciplina care studiază divinitatea), *tèologo* (persoană care studiază religia), *teocrazía* (adunare sacerdotală în numele lui Dumnezeu), *teofanía* (arătarea lui Dumnezeu), *teonimía* (studiul numelor lui Dumnezeu) etc. Podol'skaja (1988: 124-125) şi prezintă şi cuvintele derivate de la termenul *teonim* (rus. *теоним*; *meo-* < gr. *θεός*): *teonim*, *teonimic*, *teonimie*.

c) Iglesias Ovejero (2000: 43) include subclasa teonimelor (numele care se dau divinității în religiile monoteiste şi politeiste) în categoria numelor de ființe animate nemuritoare:

> „**Théonyme* (esp. **teónimo*), m. Nom propre ou surnom, ou au pluriel, la constellation d'entre eux (< **polyonymie*), série des noms/ surnoms pour désigner le même référent: esp. *Jesús*, *Cristo*, *Salvador*, etc., que l'on donne à Dieu dans les religions monothéistes ou aux divinités dans les religions polythéistes. Il faut éviter le risque de sociocentrisme qui consisterait à écarter ces types de noms de l'inventaire des NP sous prétexte que ces divinités seraient 'fausses'".

Termenul t e o n i m i e desemnează, aşadar, acea ramură a onomasticii care studiază toate numele atribuite divinității în decursul timpului şi în toate spațiile culturale. În studiul de față ne vom limita la descrierea unor aspecte privind teonimele biblice din principalele versiuni româneşti ale Bibliei (de la primele traduceri din secolul al XVI-lea pînă astăzi).

2. Criterii de definire

Ultimele studii privind categoria numelui propriu au dus la cristalizarea unor noi posibilități de definire, analiză şi sistematizare în interiorul acestei categorii. Una dintre acestea este abordarea numelor proprii din perspectiva l i n g v i s t i c i i c o g n i t i v e. Asumîndu-şi principiile cognitivismului, Jonasson (1994: 22-23) vorbeşte despre „structura prototipică a categoriei numelui propriu", numind cîteva dintre proprietățile lingvistice specifice membrilor acesteia, fără ca acestea să fie în mod necesar aplicabile tuturor membrilor categoriei[4]:

a) sunt introduşi printr-o majusculă;

b) au flexiune fixă;

c) nu admit determinant cînd au funcție referențială (se referă la uzul standard, care presupune identificarea unui referent unic într-un context dat);

d) nu au „sens lexical";

[3] Vezi http://www.icosweb.net/index.php/terminology.html (consultat la 20/01/2013).

[4] Marmaridou (1996: 476) adaugă proprietatea monolexicalității (numele sunt alcătuite dintr-un singur lexem).

BDD-A6994 © 2014 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:33 UTC)

e) „desemnează” persoane şi locuri;
f) sunt intraductibili;
g) sunt monoreferenţiali (se referă întotdeauna la o singură individualitate).

Teza lui Jonasson despre structura prototipică a categoriei numelui propriu se întemeiază pe faptul că teoria prototipului permite o mai bună organizare a elementelor care nu îndeplinesc condiţia proprietăţilor lingvistice necesare şi suficiente pentru a deveni membri ai categoriei. Astfel, unii membri au un statut c e n t r a l („Npr prototypiques”), prin faptul că posedă un număr foarte mare de proprietăţi tipice categoriei, în timp ce alţii sunt p e r i f e r i c i şi, deci, mai puţin tipici, întrucît posedă numai unele dintre proprietăţile specifice categoriei:

> „Dans le noyau se situent les Npr prototypiques, parmi lesquels on distinguera certaines Npr de personnes et de villes qui, dans notre culture, semblent monoréférentiels, tels que *Socrate*, *Vercingétorix*, *Paris* ou *Londres*, dont l’image acoustique et graphique ne pourra pas être liée à un contenu descriptif indépendant de leurs référents habituels. À la périphérie on trouvera des Npr tels que *l’étoile Polaire*, *le Bal desDébutantes*, *la Caisse d’E(é)pargne*, *la Loterie N(n)ationale*, *Le Paradis*, *Kodak*, qui ne manifestent que peu des caractéristiques des Npr, et qui ne seront peut-être pas toujours considérés comme des Npr” (Jonasson 1994: 22).

Din punct de vedere lexico-gramatical, numele din prima categorie sunt numite „pure” („Npr purs”), iar cele din categoria a doua „descriptive şi mixte” („Npr à base descriptive ou mixte”) (Jonasson 1994: 34-38).

Analiza teonimelor ca subclasă de nume proprii, corelată cu teoria prototipului, scoate în evidenţă faptul că încadrarea anumitor nume proprii în subclasa teonimelor nu presupune îndeplinirea de către acestea a unor proprietăţi necesare şi suficiente. În funcţie de proprietăţile lor specifice, membrii categoriei sunt distribuiţi astfel:

a) t e o n i m e p r o t o t i p i c e: scrise cu iniţială majusculă, monolexicale, „opace semantic” şi avînd flexiune specifică numelor proprii (*Iahve*, *Elohim*, *Adonai*, *Iisus*, *Hristos*, *Mesia*, *Emanuel* etc.);

b) t e o n i m e n e p r o t o t i p i c e (apelative şi sintagme care funcţionează ca nume proprii): variabile formal (ortografic), în general plurilexicale, omonime cu apelativele din care provin (rezultate prin traducerea lor în limba română), descriptive şi, ca o consecinţă a acestui fapt, avînd o paradigmă flexionară asemănătoare cu cea a numelui comun (*Domnul*, *Ziditorul*, *Mîntuitorul*, *Învăţătorul*, *Tatăl*, *Mîngîietorul*, *Duhul Sfînt*, *Duhul Adevărului*, *Fiul Omului*, *Cel de Sus*, *Cel Veşnic* etc.);

c) t e o n i m e m i x t e: un tip plurilexical care îmbină un nume propriu prototipic şi unul sau mai multe nume comune: *Domnul Savaot*, *Adam cel de pe urmă* etc.

Într-o ierarhie a „proprialităţii” lor, teonimele pot semăna mai mult sau mai puţin cu prototipul categoriei. Funcţia de identificare prin individualizare a numelor mai puţin prototipice se stabileşte c o n t e x t u a l (textual, cultural etc.).

BDD-A6994 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:33 UTC)

Din punct de vedere lingvistic, subclasa onomastică a teonimelor se defineşte prin trăsături comune cu alte subclase onomastice (antroponime, toponime etc.) şi printr-o serie de trăsături specifice, care o evidenţiază drept o subclasă aparte.

1) Scrierea cu iniţială majusculă nu este un criteriu de definire absolut în privinţa teonimelor, în special a celor neprototipice, care păstrează legătura cu apelativul de la origine sau sunt plurilexicale. În acest sens, relevante sunt diferitele modalităţi de ortografiere a aceluiaşi nume de la un text la altul. Sunt scrise întotdeauna cu iniţială majusculă teonimele prototipice (*Iahve*, *Elohim*, *Adonai*, *Iisus*, *Hristos*, *Emanuel*, *Mesia*), dar şi unele nume mai puţin prototipice precum *Domnul* sau *Dumnezeu*. În textele scrise cu alfabet latin, numele proprii neprototipice nu sunt întotdeauna marcate prin majusculă.

Analiza vechilor texte biblice româneşti a demonstrat că iniţiala majusculă nu este o caracteristică constantă în redarea formală a teonimelor, cu excepţia, în unele cazuri, a celor prototipice (*Iahve*, *Elohim*, *Adonai*, *Iisus*, *Hristos*, *Emanuel*, *Mesia* etc.), ca în exemplul: *Адонаї домне, Єлої савао̀* (Ms. 45, Reg. 1:11), *Адонаї дм̃не, Илої Савао̀* (Ms. 4389, Reg. 1:11). În traducerile româneşti mai noi, multe dintre însuşirile sau predicatele care desemnează divinitatea sunt ortografiate cu iniţială majusculă în măsura în care traducătorul sau sau cel care transcrie un text din alfabet chirilic/ grecesc în alfabet latin le conferă statutul de nume proprii, de exemplu:

Luc. 1:35 – „putearea *Celuia de sus* Te va umbri" (NTB), *Celui Preaînalt* (B 1988), *Celui-Preaînalt* (ANANIA);

Ps. 9:2 – vocativul *în-suse* (PŞ), *înaltule* (D), *Preaînalte* (VULG. BLAJ, ANANIA), „cînta-voi numele Tău, *Înalte*" (BB_1, B 1688, MICU), *înalte* (BB), *preaînalte* (B 1936).

Uneori sunt ortografiate cu majusculă deonomasticele (nume comune provenite din nume proprii), de exemplu pluralul *hristoşi* (Mat. 24:24): „că se vor scula *Hristoşi* minciunoşi" (NTB), „că să vor scula *hristoş* mincinoşi" (BB), „căci se vor ridica *Christoşi* mincinoşi" (B 1936), „căci se vor ridica *hristoşi* mincinoşi" (B 1988 şi ANANIA).

2) Traducerea (*i.e.* transferul dintr-o limbă în alta) este un criteriu important în cazul tuturor numelor proprii biblice. În privinţa teonimelor, traducătorii optează fie pentru împrumut (metoda transcrierii fonetice), fie pentru traducere (literală sau, mai rar, interpretativă).

Aşa cum avea să remarce Clements (1966: 81), în perioada de formare a statului Israel numele unor zeităţi păgîne (*ʾel* 'Dumnezeu' era numele zeului suprem din panteonul canaaniţilor) au fost împrumutate de evrei pentru a-l numi pe YHWH, Dumnezeul lui Israel. Mai tîrziu, cînd religia israeliţilor a căpătat o identitate proprie în raport cu alte credinţe, a fost adoptată o atitudine fermă şi mai critică cu privire la numele care îi erau atribuite divinităţii. Unele nu au mai fost folosite, în timp ce altele au fost adoptate şi transformate, pierzîndu-se originea lor

BDD-A6994 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:33 UTC)

non-israelită precum şi referința. În acelaşi timp, pentru că evreii nu pronunțau numele YHWH, l-au substituit, în tradiția tîrzie, prin alte nume. Ca o consecință, încă din perioada precreştină scribii evrei nu au urmat practica transliterării sau a transcrierii, utilizată de obicei în traducerea antroponimelor şi a toponimelor, ci au optat pentru redarea parțială sau totală a teonimelor printr-o frază descriptivă cu funcție de identificare (Clements 1996: 83). Forma ebraică originară a numelor a fost obscurizată prin traducerea lor ca titluri onorifice („honorific epithets"). De exemplu, numele *ʾel* (*Dumnezeu*) apare adesea determinat printr-un adjectiv sau substantiv în *Septuaginta*, iar de aici şi în traducerile româneşti ale acestui text:

ebr. *ʾel-Roy* – gr. *θεὸς ὁ ἐπιδών – Dumnezeul-vederii* (ANANIA, Fac. 16:13);

ebr. *ʾel-'Olam* – gr. *θεὸς αἰώνιος – Dumnezeu-Cel-Veşnic* (ANANIA, Fac. 21:33);

ebr. *ʾel-Elyôn* – gr. *τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστοῦ – Dumnezeului-Celui-Preaînalt* (ANANIA, Fac. 14:18).

În funcție de sursa fiecărei traduceri, teonimele biblice sunt fie transliterate, fie traduse. De exemplu, la Ieş. 33:19, teonimul *Domnul* (Ms. 45, B 1688, MICU, ANANIA, *cf*. Ms. 4389, VULG. BLAJ) este tradus după gr. *Κύριος* (SEPT.), *cf*. lat. *Dominus* (VULG.), sl. *гдь* (OSTROG); *Iahve* (B 1936, B 1988), în schimb, este transliterat după textul ebraic.

Ştiindu-se faptul că în cazul multor nume biblice motivarea din planul genezei lor este importantă pentru contextul în care apar, etimologia acestora este redată uneori în text, juxtapusă numelui, sau în notele explicative din aparatul critic. Potrivit lui Smith (1968: 207), nume precum *Hristos* 'Unsul', echivalentul grecesc al ebr. *Mesia*, şi *Petru* 'piatră' necesită o explicație în anumite contexte pentru a fi „cu adevărat semnificative", de exemplu:

Mat. 1:23 – „*Emmanuil* care se spune 'Cu noi Dumn‹e›zeu' " (NTB, *cf*. B 1688, MICU, B 1988, B 1936, ANANIA etc.);

Ioan 1:41 – *Mesia* 'Hristos' (NTB, *cf*. BB, B 1988, ANANIA etc.);

1 Reg. 1:11 – numele plurilexical *Doamne Doamne, Dumnezeule Atotțiitorule* este tradus în text, după modelul sursei greceşti, şi transliterat din ebraică într-o notă explicativă: „Pentru ca rugăciunea ei să se facă auzită, femeia rosteşte – în versiunea grecească – aproape toate numele lui Dumnezeu: *Adonai, Iahvé (Kýrie), Elohim Sabaot*" (ANANIA).

Forma unor teonime (de exemplu *Iisus Hristos*) este uneori influențată de limba care are un prestigiu cultural mai mare, în cazul limbii române de slavonă. Acest fapt face ca ele să fie păstrate cu grafia tradițională şi în unele versiuni traduse după alte surse. De exemplu, în VULG. BLAJ se optează pentru păstrarea grafiei autohtone a numelui *Hristos*, şi nu pentru împrumutul acesteia din sursa latină (*Christus*).

3) Prezența numelor proprii în principalele lucrări lexicografice româneşti (DLR, MDA) este dată de criterii precum frecvența şi actualitatea numelui, importanța culturală a entităților denumite în sînul comunității

BDD-A6994 © 2014 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:33 UTC)

lingvistice sau capacitatea derivativă a numelui. În „dicționarele de limbă”, teonimele pot apărea: a) în calitate de cuvînt-titlu; b) ca un sens al unui cuvînt-titlu; c) în compuse şi expresii; d) în exemplele ilustrative pentru utilizarea cuvîntului titlu.

Teonimul *Dumnezeu* apare în toate tipurile de dicționare, acest fapt datorîndu-se originii sale apelativice. Referitor la acest aspect, Coşeriu (2004: 285) remarcă faptul că lexemul *dumnezeu* este mai întîi un concept, iar apoi, la un alt nivel de abstractizare, un nume propriu (atunci cînd individualizează numele comun). Astfel, funcția sa de apelativ sau de nume propriu poate fi determinată contextual.

Cu toate că dicționarele de tip explicativ nu utilizează informații enciclopedice în definiție, există totuşi informații de acest tip care sunt obligatorii pentru compunerea sensurilor. De aceea, distincția dintre aspectul lingvistic şi cel enciclopedic în privința dicționarelor rămîne pur şi simplu una de natură teoretică (Vaxelaire 2005: 57). Astfel se poate explica, probabil, existența teonimelor *Mesia* şi *Iehova*, definite din perspectivă enciclopedică, într-un dicționar de limbă precum DLR:

„IÉHOVA s. m. *Jéhovah* – Numele lui Dumnezeu, la vechii Evrei. De origine evr. (*Iahve*)”.

„MESÍA [...] personaj mitic căruia i se atribuie, în textele biblice, rolul de mîntuitor al lumii; (Special) epitet dat de creştini lui Isus Hristos [...]”.

Explicația introducerii numelui *Mesia* într-un dicționar de limbă ar putea fi relaționată cu faptul că participă la înțelegerea derivatelor sale, preluate pe cale cultă, din limba franceză: *mesianic*, *mesianism*, *mesianist*. În cazul teonimului *Iehova* este mai greu de găsit o explicație.

4) Din punct de vedere m o r f o - s i n t a c t i c, teonimele se caracterizează prin lipsa opozițiilor de gen şi de număr şi prin caracterul flexionar al cazului.

În privința categoriei gramaticale a d e t e r m i n ă r i i, teonimele prezintă o poziție specifică. Fiind împrumuturi, numele prototipice se caracterizează prin neparticiparea la opoziția articulat – nearticulat: *Iahve*/ *Iehova*, *Adonai*, *Iisus*, *Hristos*, *Elohim*, *Emanuel*. În cazul teonimelor neprototipice, singularizarea în planul enunțului se realizează cu ajutorul operatorilor de individualizare: a) articol hotărît (*Mîntuitorul*, *Domnul*, *Mîngîietorul*, *Atotputernicul*, *Atotțiitorul*, *Ziditorul* etc.); b) articol demmonstrativ-adjectival: *Cel Atotputernic*, *Cel Preaînalt*, *Cel Înalt* etc.

Referitor la categoria gramaticală a g e n u l u i, teonimele biblice care denominează divinitatea în cultura iudeo-creştină nu prezintă opoziția masculin – feminin, fiind, în acord cu realitatea denominată, exclusiv de genul masculin. De asemenea, acestea nu realizează opoziția gramaticală de număr (singular – plural).

F l e x i o n a r, numele proprii aparținînd subclasei onomastice a teonimelor primesc mărcile cazuale specifice formelor de masculin singular: *zero* la nominativ; mărci prepoziționale la acuzativ; *lu*(*i*) sau -*lui* la cazurile oblice; *zero*

BDD-A6994 © 2014 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:33 UTC)

(*dzău*, *dzeu*), *-e* (*dzee*, *Doamne*, *Învățătoare*, *Hristoase*, *Iisuse*, *Părinte Sfinte*) şi *-ule* (*Dumnezeule*, *Învățătoriule*, *Mîntuitorule*) la cazul vocativ.

În plan sintactic, analiza teonimului în cadrul grupului nominal şi în planul enunțului scoate în evidență faptul că această subclasă onomastică acceptă majoritatea tipurilor de relații sintactice în care intră şi clasa apelativelor. Teonimul poate intra în alcătuirea unui grup nominal, după modelul numelui comun, atrăgînd diferite tipuri de adjuncți: articolul hotărît sau nehotărît, adjuncți adjectivali antepuşi sau postpuşi, adjuncți pronominali, nominali şi prepoziționali.

5) La fel ca alte tipuri de nume biblice (antroponime, toponime, astronime), teonimele nu îndeplinesc numai o funcție de identificare, ci contribuie prin semnificața lor la înțelegerea mesajului textului sacru. Pierdută prin transpuneri succesive dintr-o limbă în alta, originea apelativică a numelui (*Iisus*, *Mesia*, *Emanuel*) poate fi recuperată prin evidențierea e t i m o l o g i e i.

Numele proprii sunt create pe baza cuvintelor deja existente în limbă, prin convenție. În timp sau prin trecerea din limba ebraică în limbile greacă şi latină, iar apoi în limbile vernaculare, multe nume biblice (în special antroponime) au pierdut legătura cu apelativul din limba de origine, opacizîndu-se. *Iahve*, *Elohim*, *Adonai*, *Iisus Hristos* şi *Mesia* sunt nume proprii ale divinității în spațiul cultural iudeo-creştin. Pentru a afla, de exemplu, ce înseamnă *Hristos* trebuie să îi găsim etimologia: la origine, el este un adjectiv, provenit de la verbul gr. *χρίω*, traducerea ebr. *māšīah*, care înseamnă ‘cel uns’, ‘unsul (lui Dumnezeu)’ (vezi Broşteanu 2005: 205).

6) Tipologia teonimelor biblice poate fi alcătuită pornind de la mai multe criterii: a) criteriul cultural (teonime specifice culturii ebraice sau celei creştine); b) criteriul lingvistic (teonime prototipice, neprototipice şi mixte; vezi *supra*); c) criteriul semantic (teonime „opace” din punct de vedere semantic şi teonime descriptive).

3. Concluzii

Corelată cu teoria prototipului, analiza noastră scoate în evidență faptul că apartenența unui lexem la subclasa onomastică a teonimelor nu presupune în mod necesar îndeplinirea a unui anumit set de proprietăți specifice numelor prototipice (*Iahve*, *Iisus Hristos* etc.). Forme transparente semantic precum *Domnul*, *Ziditorul*, *Mîntuitorul*, *Duhul Sfînt*, *Mîngîietorul* funcționează în Biblie ca elemente de identificare a divinității, deosebindu-se atît funcțional (individualizează), cît şi formal (grafie, particularități flexionare etc.) de apelativele omonime.

Bibliografie

A. Studii

Brendler, A. *et al.*, *Namenarten und ihre Erforschung. Ein Lehrbuch für Studium der Onomastik*, Baar-Verlag, Hamburg, 2004.

Broşteanu, Monica, *Numele lui Dumnezeu în Coran şi în Biblie*, Editura Polirom, Iaşi, 2005.

Ceppellini, Vincenzo, *Dizionario grammaticali*, De Agostini, Novara, 1990.

BDD-A6994 © 2014 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:33 UTC)

Chivu, Gheorghe, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, Editura Academiei Române, București, 1997.
Clements, Ronald E., *Divine Titles as a Problem of Old Testament Translation*, în „The Bible Translator", 17 (1966), nr. 2, p. 81-84.
Coșeriu, Eugeniu, *Pluralul numelor proprii*, în Eugeniu Coșeriu, *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*, Ediție în limba română de Nicolae Saramandu, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 265-284.
Frîncu, Constantin, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Casa Editorială „Demiurg", Iași, 2009.
Gînsac, Ana-Maria, *Despre traducerea toponimelor biblice descriptive în limba română*, în „Studii și cercetări lingvistice", LXIII (2012), nr. 1, p. 121-135.
Gînsac, Ana-Maria, *Teonimie românească. Concept, metodă, probleme*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2013.
Heller, L. G., *Theonymic indications of a Distant Indo-European/ Sumerian Relationship?*, în „Names", 19 (1971), p. 43-46.
Iglesias Ovejero, Ángel, *Pour une terminologie univoque de la désignation onomastique: Noms de Noms Propres*, în Dieter Kremer (ed.), *Onomastik. Akten des 18. Internationalen Kongresses für Namenforschung, Trier, 12.-17. April 1993*, vol. II, Max Niemeyer, Tübingen, 2000, p. 41-57.
Jonasson, Kerstin, *Le nom propre. Construction et interprétations*, Duculot, Louvain-la-Neuve, 1994.
Marmaridou, A. Sophia S., *Some thoughts on the cognitive structure of proper names*, în Richard A. Geiger (ed.), *Reference in Multidisciplinary Perspective. Philosophical Object, Cognitive Subject, Intersubjective Process*, Georg Olms Verlag, Hildesheim – Zürich – New York, 1995, p. 471-486.
Munteanu, Eugen, *Un caz de inconsecvență ortografică cu motivație confesională: I(i)sus H(ch)ristos*, în „Idei în dialog", 8 (11), august, 2005, p. 13-16.
Munteanu, Eugen, *Lexicologie biblică românească*, Humanitas, București, 2008.
Nedelcuț, Daniela, *Astronimele populare românești – structuri lingvistice*, în „Studii și cercetări de onomastică", II (1996), p. 121-178.
Podol'skaja, Natal'ja V., *Slovar' russkoj onomastičeskoj terminologii*, Nauka, Moskva, 1988.
Pop, Sever, *Recueil posthume de linguistique et dialectologie*, în „Acta Philologica", Tomus IV, Printed in Belgium, Éditions J. Duculot, Gembloux, 1966.
Smith, Jill, *Dealing with proper nouns in translation*, în „The Bible Translator", 37 (1986), nr. 2, p. 204-211.
Șerban, Felicia, *Nume proprii în dicționarele limbii române*, în „Cercetări de lingvistică", XXXV (1990), nr. 5, p. 161-166.
Toma, Stela, *Numele lui Dumnezeu în textele românești cantemiriene*, în Stela Toma, *Filologie și literatură. Cercetări. Studii*, Editura „Semne", București, 2002, p. 133-146.
Tomescu, Domnița, *Gramatica numelui propriu*, Editura All Educational, București, 1998.
Vaxelaire, Jean Louis, *Les noms propres. Une analyse lexicologique et historique*, Avant-propos de François Rastier, Honoré Champion Éditeur, Paris, 2005.

B. Izvoare

ANANIA = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfîntului Sinod, Tipărită cu binecuvîntarea și prefața PF Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

BDD-A6994 © 2014 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:33 UTC)

BB = *Biblia 1688*, Text stabilit şi îngrijire editorială de Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Alexandru Gafton, Laura Manea, N. A. Ursu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, vol. I (2001), vol. II (2002).

BB_1 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, tipărită întîia oară la 1688 în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino, Domnul Țării Româneşti, retipărită după 300 de ani, în facsimil şi transcriere [...]. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

B 1688 = *Biblia de la Bucureşti* (1688), publicată în seria *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, Pars I: *Genesis*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1988; Pars II: *Exodus*, Iaşi, 1991; Pars III: *Leviticus*, Iaşi, 1993; Pars IV: *Numerii*, Iaşi, 1995; Pars V: *Deuteronomium*, Iaşi, 1997; Pars VI: *Iosue*, *Iudicum*, *Ruth*, Iaşi, 2004; Pars VII: *Regnum I*, *Regnum II*, Iaşi, 2009; Pars IX: *Paralipomenon I*, *Paralipomenon II*, Iaşi, 2011; Pars X_2: *Iob*, 2012; Pars XXII: *Iosephus ad Machabaeos*, Iaşi, 2012.

B 1936 = *Sfînta Scriptură*, tradusă după textul grecesc al Septuagintei confruntat cu cel ebraic, din îndemnul şi cu purtarea de grijă a Înalt Prea Sfințitului Dr. Miron Cristea, Patriarhul României, cu aprobarea Sfîntului Sinod, Bucureşti, Tipografia Cărților Bisericeşti, 1936.

B 1988 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a P.F. Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Cu aprobarea Sfîntului Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

CANDREA = *Psaltirea Şcheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, vol. II: *Textul şi glosarele*, Edițiune critică de I.-A. Candrea, Bucureşti, Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, 1916.

D = *Psaltirea slavo-română a lui Dosoftei*, 1680 [text reprodus în CANDREA].

DBN = *Dictionnaire de la Bible contenant tous les noms de personnes, de lieux, de plantes, d'animaux, mentionnés dans le Santes Écritures* [...], publié par F. Vigouroux avec le concours d'un grand nombre de collaborateurs, Tome 1-5, Letouzey et Ané, Éditeurs, Paris, 1912.

DLR = *Dicționarul limbii române*, tomurile I-XIX (ediție anastatică), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2010.

LIDDELL-SCOTT = Henry George Liddel, Robert Scott, *A Greek – English Lexicon*, A New Edition Revised and Augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones with the assistance of Roderick McKenzie *et al.*, With a revised supliment, Clarendon Press, Oxford, 1996.

MDA = *Micul Dicționar Academic*, vol. I-III, Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002.

MICU = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a Celei Noao*, toate care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre înțălesul limbii [...] în Blaj, la Mitropolie, 1795 [*Biblia de la Blaj – 1795*, Ediție jubiliară, Roma, 2000].

Ms. 4389 = Biblioteca Academiei Române, *Manuscrisul românesc nr. 4389*. Conține traducerea integrală a Vechiului Testament din slavonă (OSTROG) şi latină, efectuată de un anonim muntean (probabil Daniil Panoneanul), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Ms. 45 = Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul „Blaj", *Manuscrisul românesc nr. 45*. Conține traducerea integrală a Vechiului Testament din limba greacă

BDD-A6994 © 2014 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:33 UTC)

(SEPT.), efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

NTB = *Noul Testament sau Împăcarea cu Leagea noao a lui Iisus Hristos Domnului nostru*, izvodit cu mare socotinţă, den izvod grecescu şi slavonescu pren limbă rumînească [...], Bălgrad, 1648 [ed. modernă: Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988].

OSTROG = *Библиѣ сирѣчь книгы Ветхаго и Новаго Завѣта по ѥзыкоу словенскоу* [...], Ostrog, 1581 [sursa principală a Ms. 4389].

PŞ = *Psaltirea Şcheiană* [text reprodus în CANDREA].

SEPT. = *Τῆς θείας Γραφῆς, Παλαίας Δηλαδὴ καὶ Νέας Διαθήκης ἁπάντα. Divinae nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia, Graece, a viro doctissimo recogniata et emendata* [...], Frankfurt am Main, 1597 [principalul izvor al versiunilor biblice româneşti din sec. al XVII-lea].

VULG. = *Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem*, edited by R. Weber, B. Fischer, J. Gribomont, H. F. D. Sparks, and W. Thiele, Editio typica altera, Libreria Editrice Vaticana, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1983.

VULG. BLAJ = *Biblia Vulgata. Blaj 1760 – 1761*, vol. I-V, Camil Mureşan (coord.), Ediție realizată sub egida Institutului de Istorie „George Barițˮ din Cluj-Napoca, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

BDD-A6994 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuzaˮ
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:33 UTC)